

derrész bontakozott ki, köztük egy markánsabb, partos résszel, melyen közepes, de folyamatos intenzitással bontakoztak ki a vaskori jelenségek foltjai. Összesen 49 stratigráfiai egységet különítettünk el, melyek döntő többségét teljesen fel is tártuk.

Sz. WILHELM GÁBOR

232. Makó, Igási ugar (Beke-tanya)

(Csongrád megye) Sza

Az M43 autópálya építéséhez kapcsolódóan a Makó É-i csomópont és a Makót ÉÉK felől elkerülő út között a 4415. sz. út szélesítése történt. Ezt megelőzően került sor a lelőhely feltárására. A lelőhely Makótól É-ra, az Igási ugar elnevezésű határrészben található, az egykori József Attila Tsz juhászatával szemben. Itt egy egykori vízfolyásnak (ma Sós-tó) a környezetből alig kiemelkedő, lankás magas partja húzódik ÉNy-DK irányban. A lelőhely ezen a földhátan terül el, melyet a már meglévő út mintegy 150 m hosszan szel át. Az aszfaltút Ny-i oldalán 5, a keleten 15 m szélességű szelvényekben végeztünk feltárást. A 2008. évben megkutatott terület 2341 m² volt, amelyen egy késő szarmata település 31 objektuma került elő, igen bőséges régészeti leletanyaggal. Az objektumok között vízgyűjtők, gödrök, kemencék voltak. A lelőhely a terepbejárás során megállapított határain tovább nyúlik mind É-i, mind D-i irányban.

Munkatársak: Heipl Mónika, Kerekes Orsolya, Törőcsik István (MFM).

BALOGH CSILLA

233. Makó, Ipari Park

(Csongrád megye) U, Sza, Á

2008. július 25-én terepbejárást végeztünk a jelenleg is működő Ipari Park épületkomplexumának tervezett bővítését megelőzően.

Ipari Park I. lh.: A 10405/36, 10405/38, 0666/34, 0666/47, 10428/1, 10428/5-9 hrsz. alatti területen egy kb. 550×260-300 m kiterjedésű, eddig ismeretlen lelőhelyet azonosítottunk. A lelőhelyet ÉK felől az Ipari Park már meglévő épületei, DNy felől egy mezőgazdasági épületkomplexum határolja. Legintenzívebb része a Makóról az Ipari Parkhoz vezető műút bal (ÉNy-i) oldalán húzódó kis, környezetéből jól megfigyelhetően kiemelkedő dombháton lokalizálható, de kisebb mennyiségben a domb K-i és É-i lejtőjén is került elő leletanyag. Hasonlóan intenzívnek mondható a lelőhely DNy-i, a mezőgazdasági épületegyütteshez közeli része: itt egy DNy-ÉK lefutású, kb. 200 m hosszú dombháton, illetve annak É-i lejtőjén sűrűsödtek a leletek. Az előkerült kerámiaanyag a középső neolitikumra, a római császárkorra, illetve az Árpád-korra keltezhető.

Ipari Park II. lh.: A 10405/44-47, 10405/15-20, 0666/50-53, 56 hrsz. alatti területen két, az M43 autópálya Makót elkerülő szakaszának építését megelőzően végzett terepbejárás során azonosított lelőhely hitelesítésére, lokalizálására törekedtünk. Az M43 27. számú lelőhely esetében a hitelesítés sikerrel járt. A kb. 200×160 m kiterjedésű lelőhely a rákosi úttól DK-re azonosítható, egy lapos, környezetéből alig kiemelkedő dombháton, melyet ÉK felől egy DNy-i irányban elkanyarodó, lefűződött, mára elmocsarasodott egykori folyókanyarulat határol. A bejárás során zömmel szarmata leletanyagot gyűjtöttünk, a 2001-es bejárás dokumentáció szerint viszont őskori és Árpád-kori települési objektumok előkerülése is várható.

234. Makó, Kossuth Tsz
(Csongrád megye) Sza, Á, Kú
Az M4 autópálya 28. sz. lelőhelyének nagy részén az intenzív talajművelés következtében az objektumok igen sekélyek voltak, többségüket a szántás már szinte teljesen elpusztította, ezért csak szórványosan tartalmaztak leletanyagot. Ahol megállapítható volt, ott az objektumok egy-két kivétellel népvándorlás koriak voltak, kézzel formált, durvakeramiai tartalmaztak. Ez alól csak 1 Árpád-kori gödör és 6 kora újkori leletet tartalmazó objektum jelentett kivételt. A lelőhelyen előkerült 144 objektum nagy része a népvándorlás koron belül inkább a szarmata korhoz köthető. A feltárást alapján egyértelműen megállapítható volt, hogy a lelőhely a terület É-i határán futó érrel párhuzamosan, az egykori magasparton húzódik végig és így csak egy vékony szelete esett a nyomvonalba.

HETESI SZILVIA

234. Makó, Kossuth Tsz

(Csongrád megye) Sza, Á, Kú

235. Makó, Mikócsa-dűlő
(Csongrád megye) Sza, A, Ú, I
Az M43 autópálya Makót elkerülő Ny-i szakaszán 3 lelőhelyen végeztünk megelőző régészeti feltárást 2008 folyamán.

29. lelőhely: A lelőhely a királyhegyesi út és a nyomvonal kereszteződéstől 100 m-re DK-re található, a környezetéből 2-3 m-re kiemelkedő dombhát K-i szélén. A terület É-i oldalát egy mélyen fekvő, náddal erősen benőtt terület határolja. A nádas egy kisebb tavat övez, amelyet a Mikócsai-csatorna is táplál. Július 22. és augusztus 8. között 2717 m²-nyi területen 26 objektumot különítettünk el. Közülük 10 szarmata, 12 újkori és 12 ismeretlen korú. Az objektumok közül 22 gödör, 10 árok, 3 cölöphely. A leletanyag döntő része állatcsont és kerámia volt.

FOGAS OTTÓ

235. Makó, Mikócsa-dűlő

(Csongrád megye) Sza, A, Ú, I

Az objektumok az említett mederszakaszt övezve kerültek elő. Északnyugaton ezen objektumok döntő része a korábbi terepi tapasztalatoknak megfelelően a szarmata népesség kései 4-5. századi megtelepedését jelezték. Mind telepobjektumok, agyaggyerő, illetve hulladékgödrök voltak, gazdag leletanyaggal. Az egyik gödörből egy vizeskorsó teljes profilú, csaknem ép töredéke került elő. A szelvény szintén É-i harmadából került elő a feltárást leggazdagabb gödre is. Ebben igen

nagy számban tárolóedények, tálak, fazekak összeilleszthető töredékei kerültek napvilágra. A főző- és tárolóedények között több ritka típus is található. Az itt előkerült szarmata objektumok ritkásan, egymást nem érintve helyezkedtek el. Helyzetüket megfigyelve megállapítható, hogy további objektumokkal a domb ÉNy-i lejtőjén a királyhegyesi úttal párhuzamosan lehet számolni.

A terület középső és DK-i harmadában szarmata kori objektumok már nem kerültek elő. Itt elsősorban újkori és ismeretlen korú objektumokat figyeltünk meg. Az objektumok ebben a harmadban a szelvény domb felőli, DK-i oldalán sűrűsödtek. Számuk a mélyebb fekvésű területek felé fokozatosan csökkent. Szintén csak egy újkori árok került elő a terület DK-i végén nyitott próbaszondában.

30. lelőhely: Itt augusztus 11. és október 22. között végeztük a kutatást. A lelőhely egy mélyebb fekvésű, egykor vízállásokkal határolt partos területen található, a királyhegyesi úttól DK-re 0,5 km-re. Az átlagos tengerszint feletti magasság 82 m. A feltárássra kijelölt közel 230 m hosszú és 45 m széles nyomvonalnak középső harmada enyhén kiemelkedett a környezetéből, az ÉNy-i és DK-i harmad kissé lejtős a vízjárta részek felé. A korábbi terepbejárások során a lelőhelyen Árpád-kori és jellegtelen őskori leleteket gyűjtöttek. A leletek szórványosan jelentkeztek a feltárást közvetlenül megelőző terepszemle során is.

A nyomvonal DK-i harmadában nyitott 20×20 m-es szonda negatívnak bizonyult, azt követően 5 kutatászondaival haladtunk ÉNy-felé. Az első objektum a szelvény ÉNy-i szélén jelentkezett. Az ezt követő felületnyitás nyomán összesen 27 régészeti jelenséget és 16 objektumot rögzítettünk a gyér intenzitású lelőhelyen. Ezek alapján egy szórt településszerkezet rekonstruálható, az objektumok egymástól nagy távolságra helyezkedtek el, köztük szuperpozíciót nem figyeltünk meg. A leletanyag alapján a települészetet előzetesen az avar kor kései, 8–9. századi periódusára keltezhetjük.

Több gazdasági épületnek tartható struktúra került elő. Ezek rendeltetése különböző lehetett. A nyomvonal közepén előkerült 5,5 m hosszú gödörkomplexum egyértelműen tárolóverem. A 3 „helyiségre” osztott, lépcsős lejáratú beásás aljáról égett gabonamaradványokat gyűjtöttünk. A vastag faszenes, paticsos omladékréteg alapján fából épült, tapasztott falú felépítmény sejtethető, bár tartócölöpök helyét nem találtuk.

Két beásást az előkerült nagyobb mennyiségű salak alapján műhelynek határoztunk meg. Az egyik a terület DNy-i szélén került elő. A közel 7 m² alapterületű épület padlóját mélyen az altalajba ásták. A tetőzetre a ház közepén előkerült cölöphely utalt. A nagyobb mennyiségű salak mellett csillámos pala töredékeit gyűjtöttük össze a betöltésből.

A telepen a műhelyeknek tartható struktúrák között, a szelvény ÉK-i felében előkerült pár, elsődlegesen agyaggyerő gödörnek meghatározható beásás. Ezek

formája változatos, öblös és aknaszerű is van köztük. A leletanyag, akárcsak a többi objektumnál, elsősorban a betöltésük felső egyharmadára koncentrálódik. Ez az omladék- vagy pusztulási réteg a legtöbb objektumnál megtalálható volt.

A feltárás területén több, az avar telepeken általánosan megfigyelt hosszan elnyúló árkot is kibontottunk. Ezek az említett gazdasági épületekkel nem mutatnak szoros összefüggést. Funkciójukra a területen való helyzetük alapján következtethetünk. Így a feltárás középső harmadából induló és a vízparti sáv felé vezető árok egyértelműen a csapadékvíz elvezetését szolgálhatta. Egy ehhez kapcsolódó szögletes árokrészletről csak annyi állapítható meg, hogy kerítő funkcióval bírt. Az U alakban körbezárt területen azonban nem találtunk régészeti jelenséget.

A vizsgált objektumok szóródása alapján megállapítható, hogy a telepet a vízparti sávra támaszkodva alakították ki kb. 100–120 m szélességben. A terület DNy-i és ÉK-i vízparti sávja mentén további objektumok előkerülése várható.

A rosszul kiégetett nagyméretű sütőharang-töredékek mellett a korongolt, homokkal és apró kavicsal soványított fazekak töredékei alkotják a leletanyag gerincét. A vörösre, szürkésbarnára égetett, kézi korongon készült fazekak oldalát és gyakran peremét is változatos kialakításban bekarcolt vonalkötegekkel díszítették. A leletanyagban igen nagy mennyiségben van jelen a salakrög, palás kőzetdarabok társaságában. Egy vasbuca, valamint az említett salakok felbukkanása a területen folytatott gypevasérc feldolgozással függhet össze.

31. lelőhely: A nyomvonal 3+600–3+970 km-szelvénye között, a Mikócsa-ér mellékágának partján, a MAFÉG gyárteleptől ÉK-re található. A terepbejárás során őskorinak (bronzkor?), szarmatának, avarnak (?), Árpád-korinak és középkorinak meghatározott kerámiát gyűjtöttek.

A megelőző feltárást szeptember 9. és november 14. között végeztük. Egy római kori szarmata település és egy szarmata temető részlete, valamint egy késő avar település része került elő. A feltárt 20 314 m²-en összesen 251 objektumot találtunk.

A közel 400 m hosszú, átlagban 40 m széles szelvényt a terület közepét merőlegesen keresztező dűlőút mentén két részre osztottuk. A terület humuszolását a DK-i végénél kezdtük, innen nagyjából 18–20 m-re egy markáns, négyosztatú árokszakas szelte keresztül a szelvényt.

Az árkon túl a szelvény egész hosszában számos jelenség mutatkozott, köztük több omladékos betöltésű objektum folyt, melyek nyesése során már nagy mennyiségű késő szarmata leletanyag került elő. A területen 2 földbe mélyített épület, egy alapárkos, 9 cölöplyukas építmény, egy nagyméretű kerítőárok, számos verem, egyéb gödör és cölöplyuk került elő. Az objektumok egy része omladékos planírozási réteggel volt feltöltve, melyekből igen jelentős mennyiségű kerámiaanyag látott

napvilágot. Több gödörbe komplett szétvert kemencét dobtak bele. Az anyag nagyobb része jó minőségű szürke, korongolt töredékből áll, mellettük különféle kavicsos soványítású kézi korongolt fazekak láttak nagyobb számban napvilágot. A kézzel formált edények száma elenyésző, míg az ún. csillámos-szemcsés kerámia szintén csekély mennyiségben került elő. A leletanyag legkiemelkedőbb darabja egy szürke, szépen fényezett kiöntőcsöves korsó, mely nagyjából 70%-ában – igaz töredékesen – maradt meg. A leletanyag alapján a terület a 4. sz. második felében lehetett használatban. Igen érdekes a korszakra jellemző késő római mázas edények hiánya, míg számos amphoratöredék mellett egy terra sigillata kis darabja is előkerült. Gondosan díszített besimított, geometrikus díszű töredékek kerültek elő. A kiöntőcsöves korsó alapján a lelőhely datálása a 420-as évekig követhető, de a kísérő leletanyag ezt nem erősíti meg.

Az út ÉNy-i oldalán található szelvényrészben előkerült objektumok három korszakra tehetőek. A legintenzívebben a római, azaz a szarmata telepjelenségek jelentkeztek (Kr. u. 3–4. sz.). Az objektumok kétharmadát erre a korszakra tehetjük. Ezt követi a késő avar korszak emlékanyaga (8–9. sz.). A dűlőút mellett, azaz a szelvény DK-i végében pár újkori-recens beásás is előkerült.

A szarmata egyrétegű telep ÉNy-i szélét lokalizáltuk, az általunk vizsgált ÉNy-i szakaszon ezt a vonalat árkok jelölték. Szintén a telep szélén húzódtak a település víznyerő kútjai, amelyek egy ÉK–DNy-i irányú sort alkottak. Az egyik kútból két ép edény is előkerült. Az egyik egy felsőfüles edény, a másik egy kétfülű korsó. A kutak átlagos mélysége 2 m. Közös jellemzőjük, hogy a szelvény mélyebb szakaszán található.

Az elsődlegesen agyaggyerő, másodlagosan hulladéktároló gödrök elsősorban a terület közepén koncentráálódtak, gyakran sorokat alkotva. Két alapforma váltakozott. Leggyakoribb volt a méhkas forma, kevés a tálszerű, sekélyebb gödör száma. Leletek hiányában bizonytalan annak a 19 beásásnak a kora, amely egy K–Ny irányú sort alkotva húzódott a terület ÉNy-i harmadában.

Az agyaggyerő gödrök mellett sekélyen az altalajba mélyedő, közepén cölöphellyel jelentkező házakat is megfigyeltünk. Ezek gyakran párban, egymás mellett jelentkeztek a szelvény több pontján. Tájolásuk egységes: É–D.

Az árkok általában sekélyek, egyenes vonalúak voltak, ÉNy-on telephatároló árkokat figyeltünk meg. A középső harmadban előkerült árokrészletek egyfajta területhatároló szerepet játszhattak.

A feltárás során 3 sír is előkerült, mindhárom a terület ÉNy-i végében; helyzetük alapján egy temető sírjairól van szó. Az egykori ér medrének magaspártján található temetőben két ünnepi viseletben eltemetett nő sírja a szelvény ÉK-i szélén került elő. Mindkettő D–É-i tájolású, a leletek alapján előzetesen a 4. századra keltezhetőek. Az idős nő sírjából fibula, fülbevaló pár, vaskés, edények, orsógomb, tűtartó, valamint nadrágot vagy szoknyát díszítő üveggyöngyök kerültek elő. Sírjában rönkfakoporsó maradványát figyeltük meg. A fiatal nő

sírjából ládikaveret, tükör, karperecek, fülbevaló, fibula, edény, gyöngyökből és bronz hold alakú csüngőből álló nyaklánc, ezüstcsüngős fejdíszek, nadrágot díszítő üveggyöngyök kerültek elő. A sírok érintetlensége értékes megfigyeléseket tett lehetővé mindkét sír esetében. A harmadik, egy gyermeksír egy cölöplyuk betöltéséből került elő, mellékletek nélkül.

A terület a késő avar korban (8–9. sz.) népesült be ismét, emlékanyagát a szelvényünk középső harmada és a dűlőút közötti sávban találtuk meg. A dűlőúttól DK-re avar objektum nem került elő. Egy négyszögletes kerítőárok, több ház, agyaggyerő gödrök, és több mély verem jelezte az avar megtelepedést. Amorf agyaggyerő gödrök a jellemzőek, bár számuk nem túl magas. Jelentős egy avar főzőkemencés ház előkerülése, amelyből egy nagyobb, csaknem ép sütőharang került elő. Megfigyeléseink alapján a sütőharang a katlanszerű tűzhely tetején állt, innen hullott aztán a kemence tűzterébe. Az ugyanitt talált kövek a hő megtartását segítették. A ház nyeregtetejét két cölöp tartotta, amelyek a ház hosszanti oldalának közepén kerültek elő.

A korábban említett veremek közös jellemzője az átlagon felüli mélység (240–250 cm), valamint a hamus omladék, amely kitöltötte ezeket. Nagyobb mennyiségű szenült tölgyfa darabjait gyűjtöttük, amelyek, a hamus betöltéssel együtt egy boronaszerkezetű felépítményt sejtetnek. Az egyik verem alján egy kézi malom alsó és felső köve került elő egymásra helyezve. Ezek mindenképpen gazdasági épületek lehetnek. Az avar telep DK-i, dűlőút felőli végét egy kisebb beásás zárta. Ebben két ép edény került elő. Az egyik egy csupor volt, amelyet szájával lefelé fordítva helyeztek egy nagyobb fazék fölé. Feltehetően a telep védelmét szimbolizálták, talán óvó, védő céllal kerülhettek a gödörbe.

A késő avar telepobjektumokból a jellegzetes pelyvás soványítású, rosszul kiégetett nagyméretű sütőharang-töredékek mellett a korongolt, homokkal és apró kavics-csal soványított fazekak barnás és szürkés, néha vöröses színű töredékei alkotják a leletanyag gerincét. A vörösré, szürkésbarnára égetett, kézi korongon készült fazekak oldalát, ritkán peremét is változatos kialakításban szimpla, néha többsoros egyenes vagy hullámos vonalkötegekkel díszítették. A telep datálása szempontjából jelentős egy tárolóveremből előkerült öntött övveret előkerülése. Az áttört csüngős veret a 8. sz. végére keltezhető.

A leletanyag a szegedi Móra Ferenc Múzeumba került.

Munkatársak: Benedek András, Bene Zsuzsanna, Bizinger Krisztián, Nagy Norbert, Ollai Tibor, Takács Gábor régésztechnikusok; Náfrádi Kata geológus.

PÓPITY DÁNIEL – SZ. WILHELM GÁBOR

236. Makó, Tótkomlósi út

(Csongrád megye) Ő, Sza

Az M43 autópálya 27. sz. lelőhelye Makótól ÉK-re, a Rákosra vezető műút és a tervezett Makót elkerülő út